

مايڪل جی. ماری

مايڪل سی. ری

درآمدی به

فلسفہ دینی

ترجمہ سعید عابدی

سرسناسه: موری، مایکل ج. Murray, Michael J. ● عنوان و نام پدیدآور: درآمدی به فلسفه دین/ مایکل جی. ماری، مایکل سی. ری؛ ترجمه سعید عابدی؛ ویرایش محدثه واضحی فرد. ● مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۹۸ ● توبت چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۸ ● مشخصات ظاهری: ۴۱۶ ص. ● شابک: 4-0251-06-622-978 ● وضعیت فهرست‌نویسی: قیفا ● یادداشت: عنوان اصلی: An Introduction to the Philosophy of Religion, 2008 ● یادداشت: کتابنامه: ص. ۶۴ ● موضوع: دین - فلسفه Religion — Philosophy ● شناسه افزوده: ری، مایکل کانن، ۱۹۶۸ - م. Cannon Michael (Rea, Michael C.) ● رده‌بندی کنگره: BL۵۱ ● رده‌بندی دیویی: ۲۱۰ ● شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۷۹۷۷۳

قیمت: ۶۸۰۰۰ تومان

درآمدی به فلسفه دین

مایکل جی. ماری؛ مایکل سی. ری

مترجم: سعید عابدی

ویراستار: محدثه واضحی فرد

صفحه‌آرایی: سهیلا یوسفی

نمایه‌ساز: فرزانه طاهری

لیتوگرافی: باختر ● چاپ: غزال ● صحافی: غزال

چاپ اول: تهران، ۱۳۹۸، ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۲۵۱-۴

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲۰

کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۳۷۱، تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۲۱۴، تلفن واحد فروش: ۸۸۰۰۴۶۵۸-۹، نمابر: ۸۹۷۸۲۴۶۴

www.nashreny.com ● email: info@nashreny.com ● nashreny

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۱۱	سپاسگزاری مترجم
۱۳	مقدمه

بخش اول ملامت خداوند

۲۱	۱. اوصاف خدا: بی‌نیازی، خیریت و قدرت
۲۱	مفهوم خداوند
۲۷	الهیات موجود کامل
۳۴	قائمیت بالذات و ضرورت
۳۸	همه‌توان: قدرت کامل
۳۸	تناقض تخته‌سنگ
۴۰	تعریف قدرت مطلق
۴۴	قدرت حداکثری و خیریت خداوند
۴۸	آفرینش، حفاظت و مشیت خداوند
۵۴	خیریت
۵۴	اولین ناسازگاری
۵۹	تعارض دوم
۶۳	نتیجه‌گیری
۶۴	منابعی برای مطالعه بیشتر

۶۵	۲. اوصاف خداوند: ابدیت، علم و مشیت
۶۷	گذشته، حال و آینده
۷۲	ابدی یا لایزال؟
۸۲	علم مطلق
۸۳	تشریح ویژگی های علم مطلق: ملاحظات مقدماتی
۸۵	مسئله اختیار و علم پیشینی خداوند
۹۲	هار دیدگاه درباره عنایت الهی
۹۳	شوم باوری
۹۶	دش باوری
۹۸	مونیزم
۱۰۱	کالوینیزم
۱۰۵	منابعی برای مطالعه بیشتر
۱۰۷	۳. خداوند: سه گانه و متجسد
۱۱۰	تثلیث
۱۱۱	معضل سه گانگی - یگانگی
۱۱۳	تمثیل اجتماعی
۱۱۵	تمثیلات روان شناختی
۱۱۶	تمثیل توده - مجسمه
۱۱۹	براهین مزید اعتقاد به تثلیث
۱۲۲	تجسد
۱۲۲	اعتقاد به تجسد
۱۲۸	آموزه تجسد و معضلات پیش روی آن
۱۴۲	نتیجه گیری
۱۴۳	منابعی برای مطالعه بیشتر

بخش دوم: عقلانیت باور دینی

۱۴۷	۴. ایمان و عقلانیت
۱۴۹	ماهیت ایمان
۱۵۱	ایمان، شواهد و علم

۱۵۷	به سوی یک تلقی ایجابی از ایمان.....
۱۶۱	ایمان و عقلانیت.....
۱۷۲	تنوع ادیان و کثرت‌گرایی دینی.....
۱۸۲	آیا بی‌خدایی نامعقولانه است؟.....
۱۸۷	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۱۸۹	۵. راهین خداشناسی.....
۱۹۰	براهین هستی‌شناختی.....
۱۹۳	په‌های گونیلو.....
۱۹۶	ایزات کانت.....
۱۹۷	ایراد مبادره به مطلوب.....
۱۹۸	تقریر وجهی.....
۲۰۶	براهین کیهان‌شناسی.....
۲۰۶	تقریر انکا ۱.....
۲۱۰	اصل تبیین اجزا کل را تبیین می‌کند.....
۲۱۲	اصل تبیین‌های بیرونی:.....
۲۱۵	تقریر انکا ۲.....
۲۱۶	تقریر کلامی.....
۲۲۰	براهین نظم.....
۲۲۱	برهان تمثیلی.....
۲۲۳	استنتاج طرح و نظم به مثابه بهترین تبیین.....
۲۲۵	براهین نظم مستند به تنظیم دقیق.....
۲۳۲	نتیجه‌گیری.....
۲۳۳	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۲۳۵	۶. براهین علیه خدا باوری.....
۲۳۷	برهان شر.....
۲۳۸	برهان منطقی.....
۲۴۵	برهان مبتنی بر شواهد و قرائن ۱: «برهان بلا واسطه».....
۲۴۶	ترفند جی. ای. مور.....

۲۴۸	براهین مستند به ندیدن دلیل
۲۵۲	تئوری‌های عدل الهی
۲۵۳	تئوری عدل الهی بر پایه مجازات
۲۵۴	عدل الهی و نظریه مبتنی بر پیامد طبیعی
۲۵۵	تبیین عدل الهی بر پایه اختیار و اراده آزاد
۲۵۸	نظریه عدل الهی مبتنی بر قانون طبیعی
۲۶۱	نظریه‌های مبتنی بر خودسازی در تبیین عدل الهی
۲۶۳	برهان مبتنی بر شواهد و قرائن ۲: «برهان توزیع»
۲۶۶	برهان اختفا
۲۶۷	استدلال سلبی
۲۷۲	نظریه‌های مبتنی بر خیر آزادی انتخاب یا خودسازی
۲۷۵	نظریه‌های عدل الهی متمرکز بر خیر معرفت فرزندی
۲۷۷	نتیجه‌گیری
۲۷۸	منابعی برای مطالعه بیشتر

بخش سوم: اخلاق و جاودانگی

۲۸۱	۷. دین و علم
۲۸۲	سه دیدگاه در باب نسبت میان علم و دین
۲۸۲	تعارض اجتناب‌ناپذیر
۲۸۵	عدم وابستگی
۲۸۸	تعارض بالقوه
۲۸۹	علم و اعتبار معجزات
۲۹۱	استدلال‌های هیومی به سود باورناپذیری معجزات
۲۹۲	استدلال سنجش قرائن
۲۹۴	استدلال قانون‌های نادرست
۲۹۶	استدلال «معجزه، پدیده‌ای صرفاً خلاف قاعده و نامتعارف»
۲۹۹	استدلالی به سبک هیوم در اثبات امکان‌ناپذیری معجزات
۳۰۱	نتیجه‌گیری: معجزات و علم
۳۰۲	تعاملات جدید میان علم و دین

فهرست مطالب ۹

۳۰۲	 علم دین را به چالش می کشد: یک مطالعه موردی
۳۰۶	 آیا علم می تواند پشتیبان دین باشد؟
۳۰۹	 یک نمونه مناقشه انگیز پشتیبانی علمی از دین: طراحی هوشمندانه
۳۱۰	 طراحی هوشمندانه نظری
۳۱۲	 طراحی هوشمندانه کاربردی
۳۱۴	 معضلات پیش روی طراحی هوشمندانه
۳۱۷	 چالش نهایی علم در مقابل دین
۳۱۷	 دین هیچ چیزی برای تبیین کردن ندارد
۳۲۰	 روان شناسی تکاملی و باور دینی
۳۲۲	 ارزیابی مدل ها: تکاملی باور دینی
۳۲۴	 نتیجه گیری
۳۲۶	 منابعی برای مطالعه بیشتر
۳۲۷	 ۸. دین، اخلاق و سیاست
۳۲۸	 عینیت گرایی اخلاقی و ذهنیت گرایی اخلاقی
۳۳۰	 دو برهان به سود ذهنیت گرایی
۳۳۱	 ارزیابی براهین مؤید ذهنیت گرایی
۳۳۴	 دو پرسش محوری
۳۳۸	 مبانی اخلاق عینی
۳۳۹	 معنای ضمنی قوانین، وجود قانون گذار است
۳۳۹	 حقایق ضروری، یک وجود ضروری را لازم می آورند
۳۴۱	 لازمه وجود خیر، وجود یک معیار عالی و نمونه برای خیریت است
۳۴۴	 مقتضای تعهد اخلاقی وجود الزامات (شخصی) است
۳۴۷	 انگیزه اخلاقی و دین
۳۵۲	 نظریه های مبتنی بر امر الهی در تحلیل امور درست و خوب
۳۵۸	 دین و گفتمان عمومی
۳۵۹	 رواداری دینی
۳۶۳	 نقش باور دینی در مردم سالاری های لیبرال
۳۶۷	 نتیجه گیری
۳۶۸	 منابعی برای مطالعه بیشتر

۹. ذهن، جسم، و جاودانگی ۳۶۹
- حیات پس از مرگ چگونه چیزی ممکن است باشد ۳۷۱
- عقیده به اصالت ماده (ماتریالیسم) در برابر دوگانه‌باوری ۳۷۵
- بقا و هویت ۳۸۱
- براهین له و علیه بقا ۳۸۷
- بقای فارغ از جسم ۳۸۷
- اسخ ۳۹۱
- رستاخیز ۳۹۹
- پیچیده‌گیری ۴۰۷
- منابعی برای مطالعه بیشتر ۴۰۸
- نمایه ۴۰۹

مقدمه

اگر کسی به کتابخانه‌ای در یک شگاه معتبر برود و کتاب‌هایی با موضوع «فلسفه دین» را جست‌وجو کند، تصور خواهد کرد که این شاخه از فلسفه نسبتاً جدید است. تمام ظواهر امر به او القا می‌کند که فلسفه دین زمانی در اواسط سده بیستم پدید آمده و سپس تا روزگار ما به سرعت راه شکوفایی را پیموده است؛ اما این نمای ظاهری فریبنده است. تأمل فلسفی در باب مقولات دینی از آثار فلسفه تاکنون همواره یکی از بخش‌های اصلی آن بوده است. چنین امری در سنت فلسفی غرب است. مگر تا حدی ناشی از این واقعیت است که بیشتر فیلسوفان مغرب‌زمین یا خود در شمار اندرست‌ها بوده‌اند یا در محیط‌های فکری تحت سیطره پیش‌فرض‌های توحیدی قلم می‌زده‌اند. با این حال گرچه خود فلسفه دین امر بدیعی نیست، آنچه تازگی دارد کوششی است که در جهت بازگشایی برخی از پرسش‌هایی که فیلسوفان هنگام بحث از دین مطرح می‌کنند و گاه آثاری از آن‌ها تحت عنوانی واحد می‌شود. این است کاری که فیلسوفان معاصر دین می‌کنند. کتاب حاضر نیز در صدد انجام آن است.

بعضی از موضوعاتی که فیلسوفان هنگام بحث از دین مطرح می‌کنند جذابیت همیشگی دارد: آیا خدایی هست؟ چگونه است که خدا به شرّ مجال بروز می‌دهد؟ آیا اخلاق به گونه‌ای وابسته به وجود خداوند است؟ و سؤالات دیگری از این دست؛

اهمیت پرسش‌های دیگر به موازات تغییرات خود حوزه فلسفه و نیز هم‌راستا با تحولات پدیدآمده در فرهنگی که تأمل فلسفی در بستر آن صورت می‌گیرد، کم یا زیاد می‌شود. در این کتاب می‌کوشیم میان مباحث مربوط به آن پرسش‌های محوری همیشگی و سؤالاتی که به تازگی در افق فکری فلاسفه در حال ظهور است موازنه برقرار کنیم. لذا هدف اثر حاضر این است که امکان فهم سنت دیرپای تأمل فلسفی در باب دین را برای دانشجویان فراهم آورد و در عین حال آن‌ها را با جایگاه کنونی این رشته و خط سیر احتمالی آن در آینده نیز آشنا سازد.

سرآغاز کتاب بحثی است در باب ماهیت و اوصاف^۱ خداوند. آن‌گاه درباره معقوبیت^۲ باور به عین خدایی سؤالاتی را به بحث می‌گذاریم و بعد خواهیم دید که فیلسوفان^۳ تلاش به تبیین^۴ سبب‌های بزرگ دینی که حول محور اعتقاد به وجود همچون خدایی شکل گرفته‌اند، در ارائه^۵ راه، اخلاق، سیاست، ذهن و جاودانگی چه چیزهایی گفته‌اند (یا باید بگویند). خوانندگان توجه خواهند شد که تأکید عمدتاً بر خداباوری، یعنی اعتقاد به خدای سنت‌های تک‌خدایی^۶ است. آن‌هایی که از سیر تحول فلسفه معاصر دین در دنیای انگلیسی‌زبان طی چند دهه گذشته آگاهی ندارند، چه‌بسا این تأکید را عجیب یا حتی ناشایست بیابند. پس به جاست حد کلمه‌ای در این مورد توضیح دهیم.

باورها و مناسک دینی تقریباً در همه فرهنگ‌های بشری گسترش یافته و موجودات فراطبیعی‌ای که به مدد این باورهای دینی (بر فرض وجود) در اذهان آدمیان شکل گرفته بسیار متنوع است. برخی از ادیان اصلاً به هیچ^۷ وجود فراطبیعی‌ای قائل نیستند، حال یا از آن جهت که به اعتقاد آن‌ها اموری که موضوع^۸ ایشان، دل‌بستگی یا ترس مذهبی واقع می‌شود در حقیقت از اجزای خود نظم طبیعی^۹ است، یا از آن رو که خداوند را همان کلیت نظم حاکم بر طبیعت می‌دانند؛ دیدگاه^{۱۰} اخیر موسوم به وحدت وجود (همه‌خداانگاری)^{۱۱} است. در عوض، بعضی دیگر از سنت‌های دینی قائل به این هستند که خداوند کلیت بزرگ‌تری متشکل از جسم — جهان مادی — به علاوه روحی الهی است که با این جسم کیهانی پیوند تنگاتنگ دارد. این دیدگاه

1. attributes
2. rationality
3. pantheism

به خدا فراگردانی^۱ موسوم است. به علاوه، تاریخ ادیان شاهد ظهور انواع بی شماری از چندخداپرستی^۲ است. با این حال دین‌هایی که به وجود موجودات فراطبیعی گوناگونی (از جمله فرشتگان و دیوان) قائل‌اند که فقط یکی از آن‌ها را خدا می‌دانند، یعنی موجودی به غایت کامل یا غایی که کل عالم وجود را می‌آفریند و هدایت می‌کند، برای مردم غرب مأنوس‌ترند. دامنه تنوع عقاید از این‌هایی که گفتیم باز هم گسترده‌تر است؛ لذا به نظر می‌رسد در این مجال اندکی که در اختیار ماست، هر کوششی برای فراهم آوردن مقدمه جامع یا فراگیر درخوری راجع به مسائل فلسفی مرتبط با مفهوم الوهیت^۳ به بهای یک سطحی‌نگری قابل ایراد تمام خواهد شد.

پس بهترین راه برای روی ما این است که دامنه بحث را به نحوی محدود کنیم؛ چون هدف اصلی کتاب حاضر ارائه مقدمه‌ای است که به طرز شایسته‌ای معرف رشته فلسفه دین به آن صورتی باشد که طرز پنجاه سال گذشته در کشورهای انگلیسی‌زبان تکوین یافته است، و از آن‌جا که رشته مذکور تحت سیطره بی‌چون‌وچرای سؤال‌هایی قرار داشته است که در پیوند با خداشناسی به طرز کلی و علی‌الخصوص آموزه‌های سه دین بزرگ خداپاور (یهودیت، مسیحیت و اسلام) مطرح شده است، تصمیم گرفته‌ایم که توجه‌مان را عمدتاً معطوف به همین مسائل کنیم.

ممکن است کسانی این انتخاب را نپسندند و معتقد باشند که باید به سنت‌های دینی غیرغربی و نیز غیرخداپاور توجه بیشتری معطوف کرد. ما هم قبول داریم که باید بررسی‌های دقیق بیشتری درباره این سنت‌ها انجام شود؛ در واقع کار فلسفی بر روی این موضوعات در گروه‌های فلسفه انگلیسی‌زبان رو به افزایش است. اما به دلایل و دیت صفحات مانع از آن است که در این‌جا بررسی دقیق و کاملی را که شایسته این سنت‌هاست به عمل آوریم. مع‌هذا به خاطر داشته باشید که در این کتاب زمانی که دلیل‌های دینی غیرتوحیدی^۴ مستقیماً بر موضوعات مورد بحثمان تأثیر داشته باشد به آن‌ها نیز استناد

۱. Panentheism، واژه‌ای مرکب از سه جزء است: pan (همه)، en (در)، theism (باور به خدا). کلاً به معنای همه چیز را در خدا دانستن است. برای آگاهی تفصیلی از تفاوت‌های میان pantheism و panentheism می‌توانید مثلاً به وب‌سایت دایرةالمعارف فلسفی استنفورد رجوع کنید. - م.

2. polytheism

3. divinity

4. non-monotheistic

خواهیم کرد. مثلاً یکتاپرستان^۱ اغلب هنگام بحث دربارهٔ درستی یکتاپرستی به این استدلال متوسل شده‌اند که این یگانه راه معنادار کردن بعضی واقعیات مهم بدیهی یا بعضی باورهای رایج است. گاهی اوقات به نظر می‌رسد که دیدگاه این یکتاپرستان فقط منحصر به این دو شق بدیل است: یکی توحید و دیگری طبیعت‌باوری ملحدانه. اما نمونه‌های بسیاری هست که سنت‌های دینی بدیل، واقعیات یا باورهای مورد بحث را به‌خوبی آن دو شق بدیل یا حتی بهتر از آن‌ها توضیح می‌دهند یا تبیین عقلانی می‌کنند. در چنین مواردی گزینه‌های بدیل مربوطه را نیز بررسی خواهیم کرد تا در ارزیابی مدعیات خدا، روان به ما مدد رسانند.

راجعاً به سبب^۲ آنی که در معرض بحث قرار می‌دهیم چگونه باید باشد؟ خوب است در این جا چند کلمه‌ای راجع به تفاوت رویکردهای مختلف توضیح دهیم. هنگام پرداختن به مسائل مربوط به ماهیت خداوند^۳، رویکردهای متنوعی را می‌توان در پیش گرفت. مثلاً ممکن است رویکرد شدیداً کلامی انتخاب شود. هدف بعضی از متألّهان^۴ تکوین نظام‌های الهیاتی است که یکسره مبتنی بر اطلاعات حاصل از الهامات مورد ادعای سنت‌های دینی باشد. متألّهان مسلمان، خصوصاً آن‌هایی که به سنت فکری اشعری^۵ معلق هستند، بر همین منوال می‌کوشند مطابق نحوهٔ توصیف و معرفی خداوند در قرآن مفهوم از خدا صورت‌بندی کنند. این نوع الهیات را الهیات وحیانی یا مقدس می‌گویند. کوشش برخی دیگر از متألّهان در این راه صرف می‌شود که از واقعیات‌های گوناگون عالم وجود استنباطات کنند و بر اساس آن معلوم دارند که چه معرفتی دربارهٔ خداوند می‌توان حاصل کرد. از این جهت حدوث عالم، یا ممکن‌الوجودبودن آن، یا از این حقیقت که جهان نشان‌دهندهٔ وجود اندام خاصی از طراحی و تدبیر است استفاده می‌شود تا ثابت گردد که خدا وجود دارد و دارای ویژگی‌ها یا اوصاف به‌خصوصی است. این طرز استدلال را با عنوان الهیات طبیعی^۶ می‌شناسند. راه دیگر آن است که به مسائل مربوط به ماهیت خداوند از منظر درونی یعنی از

1. monotheists

2. nature of God

3. theologians

4. natural theology

بطن پژوهش‌ها یا مطالعات دینی نظر شود. متخصصان این رشته‌ها نوعاً می‌کوشند مفهوم خدا را آن‌گونه که در یک سنت معین تکوین یافته و مورد استفاده حامیان مختلف آن سنت است، تشریح کنند. لذا ممکن است به مطالعه و تبیین چگونگی پیدایش سنت‌های الهیاتی جدید و دایی^۱ در هندوئیسم سده سیزدهم بپردازند یا تفاوت‌های میان مسیحیت غربی و شرقی را بررسی کنند. برخی پژوهشگران رویکرد جزئی‌نگرانه‌تری اتخاذ می‌کنند و می‌کوشند مفهوم خدا را آن‌چنان‌که به دست متألّهان به‌خصوصی مانند آگستین^۲ یا ژان کالون^۳ تکوین یافته است توضیح دهند، حال آن‌که بعضی دیگر به‌جای این کار رویکرد گسترده‌تری در پیش می‌گیرند و تلاش می‌کنند تا سیر تحول الهیات را طی دوره‌ها، زمانی، تمدت نشان دهند. متخصصان این رشته‌ها همچنین می‌کوشند رابطه میان تلقی‌های مسیح از خداوند و تأثیر این تلقی‌ها بر رفتار و مناسک پیروان آن سنت‌ها را باز نمایند.

فیلسوفان نیز متناسب با اهداف و پرسش‌های خاص خود به مسائل دینی یا الهیاتی نظر می‌کنند. رشته فلسفه زیربنای اخلاق، بسیاری دارد که در برخی از آن‌ها سعی می‌کنند به مدد ابزارها و شیوه‌های متداول در حستاء، فلسفی، درباره سایر رشته‌ها نیز سؤالاتی مشخصاً فلسفی طرح کنند. به این دلیل است که در بطن خود فلسفه شاهد پیدایش فلسفه هنر، فلسفه علم، فلسفه حقوق، فلسفه روان‌شناسی و غیره هستیم. فلسفه دین نیز یکی از همین زیرشاخه‌هاست. فلاسفه روان‌شناسی یا فلاسفه هنر، فیلسوفان دین چه مسائلی را بررسی می‌کنند که با مسائل مورد نظر روان‌شناسان یا هنرمندان یا متالّهان فرق دارد؟ هنگام فلسفه‌ورزی‌هایی از این دست، فیلسوفان معمولاً به یکی از این دو کار می‌پردازند: هر دوی آن‌ها می‌پردازند: «ایضاح مفهومی»^۴ و «توجیه گزاره‌ای»^۵. در این دو فعالیت، به بررسی‌شناسی، پیش‌فرض‌ها و دستاوردهای رشته‌های مورد مطالعه نظر می‌شود و این دو روش طرح می‌گردد: منظور اهل آن رشته از تصدیق مدعیاتشان چیست؟ و چرا آن تصدیقات را صحیح می‌پندارند؟ به یک معنا، تمام رشته‌ها در حوزه مطالعاتی خاص خود این دو سؤال

1. vedic

2. Augustine

3. John Calvin

4. conceptual clarification

5. propositional justification

را طرح می‌کنند. اما وقتی فیلسوفان این سؤال‌ها را می‌پرسند هدفشان نوعاً مدعیات یا روش‌هایی است که در رشته مورد بحث بنیادی به حساب می‌آیند یا صرفاً درون آن رشته مفروض گرفته می‌شوند. لذا درحالی‌که پیروان یک سنت دینی معمولاً مجموعه معینی از آموزه‌ها — مثلاً آموزه‌هایی در باب خداوند — را صادق فرض می‌کنند، فیلسوف دین می‌خواهد ببیند که از لفظ «خدا» دقیقاً چه معنایی مراد می‌شود، آیا آن معانی انسجام منطقی دارند، و آیا اساساً می‌بایست واقعیت خدا را در وهله نخست پذیرفت یا نه. این پرسش‌ها و پرسش‌های دیگری مرتبط با آن‌ها موضوع کار ما در این کتاب خواهد بود.

در خاتمه مایلیم مراتب قدردانی خود را بابت مطالعه و اظهار نظر راجع به دست‌نویس فصل منصف این کتاب به رابرت آدی^۱، جف برور^۲، فرد کراسن^۳، تام فلینت^۴، دنیس مونوکرووس^۵، سام اکستاین^۶، دن اسپیک^۷ و لی شویدر^۸ اعلام کنیم. مایکل برگمان^۹، نظرات و پیشنهادها را به من سبک‌خوار^{۱۰}، فصل سوم چندین فصل از نسخه نهایی کتاب ارائه داد که صمیمانه از او سپاسگزارم. فصل سوم حاوی مطالبی است برگرفته از مقاله «فهم تثلیث»^{۱۱} (مجله لوگوس شماره ۸، سال ۲۰۰۵، ص ۱۴۵، شماره ۵۷)، اثر جفری برور و مایکل ری^{۱۲}؛ و فصل ششم ری^{۱۳} است برگرفته از مقاله «عدل الهی»^{۱۴} اثر مایکل ماری^{۱۵} که بناست با ویراستاری و ماس فلینت و مایکل ری در کتاب راهنمای آکسفورد ویژه الهیات فلسفی^{۱۶} منتشر شد (انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۲۰۰۸). از ناشران ارجمند که اجازه استفاده از این مطالب را به من دادند، سپاسگزاریم.

1. Robert Audi
2. Jeff Brower
3. Fred Cross
4. Tom Flint
5. Dennis M. Cross
6. Sam Ochstein
7. Dan Speak
8. Lea Schweitz
9. Michael Bergmann
10. Understanding the Trinity
11. Michael Rea
12. Teodicy
13. Michael Murray
14. *The Oxford Handbook for Philosophical Theology*